ฐานข้อมูล
ภูมิปัญญาท้องถิ่น / ปราชญ์ชาวบ้าน

องค์การบริหารส่วนตำบลกะรุบี

อำเภอกะพ้อ จังหวัดปัตตานี

บทนำ

****

ครูภูมิปัญญาไทยหรือที่ยกย่องกันว่าปราชญ์ชาวบ้าน มีความหลากหลายมากมายตามความถนัดและความสามารถของแต่ละคน ซึ่งมีองค์ความรู้ที่มีการหล่อหลอมซึมซับ บ่มเพาะ ค้นคว้า ทดลองโดยใช้วิถีชีวิตของตนเองเป็นห้องทดลองขนาดใหญ่ เพื่อทดสอบความถูกผิดแล้วคิดสรรกลั่นกรองสิ่งที่มีคุณค่าแก่ชีวิต แก่แผ่นดิน ถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้สืบสานทั้งที่เป็นมรดกและทั้งที่เป็นสมบัติทางปัญญา ดังนั้น ประสบการณ์ความคิดและวิถีการดำรงชีวิตของครูภูมิปัญญาไทยแต่ละท่านล้วนเป็นขุนทรัพย์ทางปัญญาที่สำคัญของแผ่นดิน ซึ่งงานสวัสดิการสังคม มีภารกิจด้านการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ขอแนะนำครูภูมิปัญญาไทยหรือปราชญ์ ที่น่าสนใจและเรียนรู้วิถีชีวิต/การปฏิบัติงานในตำบลกะรุบี

องค์การบริหารส่วนตำบลกะรุบี ได้เล็งเห็นความสำคัญของการจัดทำฐานข้อมูลทะเบียนปราชญ์ชาวบ้านนี้ไว้ เพื่อความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล เพื่อเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติและเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ จึงได้จัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้านในเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลกะรุบีขึ้น โดยหวังว่าจะเป็นประโยชน์ไม่มากก็น้อย

สำนักงานปลัด

องค์การบริหารส่วนตำบลกะรุบี

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน
๒. เพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนเอง อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญานั้นๆ ต่อไป

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นคำที่มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย เป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากผู้รู้หรือผู้มีประสบการณ์ ซึ่งเรียกว่าปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น ซึ่งมี ผู้ให้คำกัดความของภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะต่าง ๆ กันดังนี้

สามารถ จันทร์สูรย์ (๒๕๓๖) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านทั้งกว้างทั้งลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินวิถีชีวิต ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย **กรมวิชาการ** (๒๕๓๘) ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า คือความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนศึกษา สังเกต วิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลายเรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่างๆ อาจกล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่ช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหาการจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา

รัตนะ บัวสนธ์ (๒๕๓๕) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนทัศน์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลก และสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนทัศน์ดั่งกล่าวจะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติจารีต ประเพณี ที่ได้รับการถ่ายทอด สั่งสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับปรุงเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสุขของในส่วนที่เป็นชุมชน และปัจเจกบุคคล

ฉลาดชาย สมิตานนท์ (อ้างอิงถึงในพิสิฐ นาครำไพ. ๒๕๓๗) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ สติปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้สะสมถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของผู้คนในท้องถิ่นซึ่งได้ทำหน้าที่ชี้นำว่าการจะใช้ชีวิตอย่ายั่งยืนและถาวรกับธรรมชาติรอบตัวนั้นทำอย่างไรซึ่งในที่สุด ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจถูกยกระดับให้หมายถึงอุดมการณ์ของการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย บนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่มีชีวิต สัตว์ พืช และมนุษย์ด้วยตัวเองตลอดจนสิ่งไม่มีชีวิตรอบข้าง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยว่า เป็นองค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทยที่เกิดจากสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรุงแต่ง และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สมดุลกับสภาพแวดล้อม และเหมาะสมกับ ยุคสมัย

ประเวศ วะสี (๒๕๓๖) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิต และสังคมในท้องถิ่นหนึ่งๆ เพราะฉะนั้นจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มาจาก ข้างนอก ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ มีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน มีความเป็นบูรณการสูงทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมและเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง อีกทั้งยัง

เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าว่าวัตถุธรรม เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ จึงมีความเคารพผู้อาวุโส ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า

จากความหมายดังกล่าว อาจสรุปว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงองค์ความรู้ หรือสิ่งที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งได้ผ่านการคิดค้นและปรับปรุงเปลี่ยนแปลง จนได้แนวทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพสังคม เป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลทั่วไป ถือเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายร่วมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้น แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาแก้ปัญหา เป็นทั้งสติปัญญาและองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ดังนั้น จึงมีความครอบคลุมเนื้อหาสาระและแนวทางดำเนินชีวิตในวงกว้าง ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วยองค์ความรู้ในหลายวิชา ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑) ได้จำแนกไว้รวม ๑๐ สาขา คือ

๑. **สาขาเกษตรกรรม** หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญญา การเกษตรเป็นต้น

๒. **สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค)** หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัดและเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ตลอดทั้งการผลิตและการจัดจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

๓. **สาขาการแพทย์ไทย** หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้

๔. **สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งอนุรักษ์ การพัฒนา และใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

๕. **สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน** หมายถึง ความสามารถในด้านบริหารจัดการค้าการสะสมและบริการกองทุนและธุรกิจในชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน

๖. **สาขาสวัสดิการ** หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

๗. **สาขาศิลปกรรม** หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตกรรมประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น

๘. **สาขาจัดการ** หมายถึง ความสามารถในการบริหารการจัดการดำเนินงานด้านต่างๆ ทั้งขององค์กรชุมชน องค์กรทางสังคมอื่นๆ ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้านระบบผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เป็นต้น กรณีของการจัดการศึกษาเรียนรู้ นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาสาขาการจัดการที่มีความสำคัญ เพราะการจัดการศึกษาเรียนรู้ดี หมายถึงกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาและถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทยที่มีประสิทธิผล

๙. **สาขาภาษาและวรรณกรรม** หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษา ทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

๑๐. สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักศาสนา การบวชป่า การประยุกต์ ประเพณี บุญประทายข้าว เป็นต้น

ฐานข้อมูลกลุ่มอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านการเกษตร

ที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อของเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	การทำการเกษตรผสมผสาน	นายแวอูเซ็ง แต	๓๘ ม.๗ ต.กะรุบี
๒	การทำปุ๋ยอินทรีย์	นายดอเลาะ จิ	๒๑ ม.๒ ต.กะรุบี
๓	การผลิตปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ	นายยา ยะยา	ม.๕ ต.กะรุบี
๔	การเกษตรแปรรูป	นายซามีลี สะอุ	ม.๔ ต.กะรุบี

ด้านดนตรี นาฏศิลป์ และการละเล่นพื้นบ้าน

ที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อของเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	การละเล่นมะโย่ง	นายนายเจ๊ะเด สะนิ	๓ ม.๘ ต.กะรุบี

ด้านหัตถกรรม สิ่งประดิษฐ์ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์

ที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อของเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	ทำหลังคาจากใบสาคู	นางสาวคำมือซ๊ะ รูปาญี	๕๒ ม.๔ ต.กะรุบี
๓	ทำจักสานกระด้ง	นายเจ๊ะอาแซ โต๊ะหะ	๑๓/๑ ม.๓ ต.กะรุบี
๔	ทำว่าว	นายสนิ เจะแว	๑๕/๒ ม. ๓ ต.กะรุบี
๕	ตะพายหรือเชือกผูกจมูกวัว ,กระต่ายขูดมะพราว	นายสมาแอ บาระ	๖๕/๒ ม. ๒ ต.กะรุบี

ด้านอาหาร เครื่องดื่ม การนวด สมุนไพรและยารักษาโรค

ที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อของเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	สมุนไพรพื้นบ้าน	นายอับดุลเลาะแม ดูละสะ	๑๔ ม.๔ ต.กะรุบี
๒	นวดแผนโบราณ	นางเจ๊ะซง มาแจ	๓ ม.๕ ต.กะรุบี
๓	หมอกระดูก	นางเจ๊ะรอนิง มีซา	๓๒ ม.๕ ต.กะรุบี
๔	ขนมโบราณ	นางรอเมาะ เซะ	๔๕ ม.๒ ต.กะรุบี

ด้านศาสนา วัฒนธรรม

ที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อของเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	พิธีกรรมทางศาสนา	นายมะยาโกะ นะซิ	๗๕ ม.๑ ต.กะรุบี
๒	พิธีกรรมทางศาสนา	นายอาแว ลิลอ	๒๐ ม.๔ ต.กะรุบี
๓	พิธีกรรมทางศาสนา	นายอาฮามัดซูดิง สาแม	๗๙ ม.๒ ต.กะรุบี
๔	พิธีกรรมทางศาสนา	นายฮารน วานิ	๔ ม.๕ ต.กะรุบี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร

การผลิตปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ ....นายแวอูเซ็ง แต ที่อยู่ ๑๒๒ ม.๗ ต.กะรุบี อ.กะพ้อ จ.ปัตตานี

1) ความเป็นมา

การทำเกษตรอินทรีย์ เป็นการหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เพื่อความปลอดภัยของ สุขภาพ ซึ่งเกษตรอินทรีย์ใช้หลักการอยู่ร่วมกันและพึ่งพาธรรมชาติ ปัจจัยการผลิตจะใช้จากพืชและสิ่งที่มีชีวิตในดิน โดยนำเศษซากพืช ซากสัตว์ พืชตระกูลถั่ว และซากเหลือทิ้งอื่นๆ นำมาใช้ในการปรับปรุงดิน สามารถป้องกันศัตรูพืชได้ ทั้งนี้จะช่วยให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองได้ จากการใช้เศษวัสดุที่เหลือใช้ภายในที่นา สวน ไร่ และยังประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อสารเคมีเพื่อทำการผลิต ลดปัญหาความเสื่อมโทรมของดินที่เกิดจากการใช้สารเคมี รวมทั้งก่อให้เกิดผลผลิตที่ปลอดภัยจากสารพิษ ทั้งหมดนี้เป็นทางออกที่ชุมชนได้ร่วมกันคิดเพื่อให้เกษตรกรและผู้บริโภคมีความปลอดภัยในชีวิต

2) วัตถุประสงค์

เพื่อลดรายจ่าย ลดต้นทุนการผลิต และลดมลพิษทางสิ่งแวดล้อม

3) วัตถุดิบ

๑. เศษพืช ๑ ตัน

๒. มูลสัตว์ ๒๐๐ กิโลกรัม

๓. ปุ๋ยยูเรีย ๒ กิโลกรัม

๔. สารเร่ง พด.๑ ๑ ซอง (๑๐๐ กรัม)

๕. น้ำ ๒๐ ลิตร (๑ ปี๊บ)

4) อุปกรณ์

จอบ บัวรดน้ำ ถังน้ำ

5) กระบวนการ/วิธีการขั้นตอน/เทคนิค/ข้อพึงระวัง ที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอาชีพ

๑. ตั้งกองปุ๋ยหมัก โดยนำมูลสัตว์ เศษพืช มาผสมกัน ในพื้นที่ กว้าง ๒ เมตร ยาว ๓ เมตร และสูง ๑.๕ เมตร รดน้ำให้ชุ่ม และมีความชื้น ๖๐ เปอร์เซ็นต์ ย่ำให้แน่น

๒. ละลายสารเร่ง พด.๑ ในน้ำ ๒๐ ลิตร คนให้เข้ากัน นาน ๑๕ นาที รดลงบนกองปุ๋ยหมัก

๓. กลับกองปุ๋ยหมักพร้อมกับรดน้ำทุก ๑๐ วัน จำนวน ๔ ครั้ง

๔. ปุ๋ยที่ย่อยสลายแล้ว สามารถนำไปใช้ได้ จะมีสีน้ำตาลเข้มดำ ยุ่ย ละเอียด ไม่มีกลิ่นเหม็นและความร้อนภายในกองปุ๋ยหมักลดลง

6) อัตราและวิธีใช้

– ข้าวใช้ ๐.๕ ตัน/ไร่ หว่านทั่วพื้นที่ในระยะข้าวกำลังเจริญเติบโตและระยะตั้งท้อง

– พืชผักและไม้ดอก ใช้ ๒ ตัน/ไร่ หว่านทั่วพื้นที่คลุกเคล้ากับดินขณะโรยเมล็ดพันธุ์พืช

– พืชไร่ ใช้ ๐.๕ ตัน/ไร่ ใส่เป็นแถวตามแนวปลูกพืชคลุกเคล้ากับดิน

– ไม้ผล/ไม้ยืนต้น ใช้ ๒๕ กิโลกรัม/หลุม ใส่ตอนเตรียมหลุมปลูกคลุกเคล้ากับดินรองก้น หลุมและใส่ช่วงต้นพืชเจริญตามแนวทรงพุ่ม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหาร เครื่องดื่ม สมุนไพรและยารักษาโรค

ชื่อ–สกุล...นางแยนะ บาซอ... อายุ.....๓๗.....ปี ที่อยู่ ๑๔ ม.๑ ต.กะรุบี

หมอพื้นบ้านใช้สมุนไพรถอนพิษงูให้ปลอดภัยหายเป็นปกติ ถือเป็นภูมิปัญญากรรักษาผู้ถูกงูงัดนี้สืบสานมาหลายชั่วอายุคนจากรุ่นสู่รุ่น ไม่ว่างูจะมีพิษมากน้อยขนาดไหนก็สามารถรักษาให้หายได้โดยใช้สมุนไพรที่แต่ละชนิดมีสรรพคุณทางยาแก้พิษ ไม่ว่าจะเป็นพิษจากงู แมงมุม ตะขาบ แมงป่อง ก็สามารถรักษาหายขาดได้ตามตำราที่ใช้รักษาคนที่ถูกงูกัดมี ๒ วิธีควบตู่กัน คือ ให้สมุนไพรที่ผสมไว้ถอนพิษงูทาบริเวณบาดแผล แล้วฝนสมุนไพรให้เข้ากันให้ผู้ถูกงูพิษกัดดื่มเป็นระยะ ๓ ชั่วโมง ทำเช่นนี้ ๓ ครั้ง พิษงูที่อยู่ในร่างกายของคนก็ถูกถอนออกไป

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรม สิ่งประดิษฐ์ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์

งานจักสาน....นายต่วนซาการียา ตงคอเมา ที่อยู่ ๕๖ ม.๔ ต.กะรุบี อ.กะพ้อ จ.ปัตตานี

งานศิลปหัตถกรรม ที่มีคุณค่ายิ่งอย่างหนึ่งของไทย ที่ทำสืบทอดกันมาแต่โบราณ คุณลักษณะ พิเศษของเครื่องจักสานที่มีคุณค่าในตัวเอง ทำให้เครื่องจักสานมีอายุ ยืนยาวสืบต่อกันมานานนับพันปี แม้ในปัจจุบันการทำเครื่องจักสานจะลดจำนวนลงไปบ้าง ตามสภาพสังคมวัฒนธรรม ที่เปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรม แต่เครื่องจักรสานยังเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ที่ยังไม่สามารถผลิตได้ด้วยเครื่องจักรกล เพราะการทำเครื่องจักรสานต้องใช้ความชำนาญ และความสามารถเฉพาะตัวของช่างพื้นบ้านแต่ละถิ่น สิ่งเหล่านี้เป็นคุณค่าพิเศษของเครื่องจักรสานที่ต่างไปจากผลิตภัณฑ์อื่นที่ผลิตด้วยเครื่องจักร เครื่องจักรสานจึงเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้การจักรสานนั้นนับเป็นภูมิปัญญาของบรรพชน ที่นำทรัพยากรในท้องถิ่นมาทำภาชนะเครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวัน ต่อมาบ้านเมืองเจริญขึ้น มีวัสดุเครื่องมือใช้ชนิดอื่นมาแทน ทำให้ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานได้รับความนิยมน้อยลงไป

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศาสนา วัฒนธรรม

นายมะปูซี ดัมแม ที่อยู่ ๗๔ ม.๔ ต.กะรุบี อ.กะพ้อ จ.ปัตตานี

การประดิษฐ์บุหงาซีเร๊ะ (พานหมากพลู)

เป็นผู้ชำนาญการทำบูหงาซีเร๊ะให้กับกลุ่มแม่บ้านในชุมชน ได้เรียนรู้การทำบุหงาซีเร๊ะอย่างถูกต้องตามหลักประเพณีต่างๆ บรรพบุรุษของชาวไทยมุสลิมมีชื่อเสียงในงานศิลปะและงานประดิษฐ์อย่างมาก โดยเฉพาะการประดิษฐ์บุหงาซีเร๊ะ เป็นที่ขึ้นชื่อมาแต่โบราณ และเป็นที่นิยมจัดทำกันสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่เมื่อจะจัดงานแทบทุกงานว่าจะเป็น งานแต่งงาน พิธีขลิบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศชาย (เข้าสุหนัต) พิธีสู่ขอ พิธีรับขวัญเด็ก พิธีการจัดงานมหกรรมต่างๆ หรือขบวนแห่ ตามประเพณีของชาวไทยมุสลิมมักจะใช้บายศรีบุหงาซีเร๊ะมประกอบพิธีการเหล่านี้ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลของเจ้าภาพ ถือเป็นนำโชคและเพื่อความสวยงาม บางหมู่บ้านหรือบางตำบลก็จัดแข่งขัน การประดิษฐ์บุหงาซีเร๊ะขึ้น เพื่อคงศิลปะนี้ไว้ไม่ให้สูญหายไป

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านดนตรี นาฏศิลป์ การนวด และการละเล่นพื้นบ้าน

นายเจะเด สะนิ ที่อยู่ ๑๔/๒ ม.๘ ต.กะรุบี อ.กะพ้อ จ.ปัตตานี

ขั้นตอนการทำรางหมากขุมนั้นไม่จำเป็นต้องใช้ไม้ที่สมบูรณ์นัก เพียงแค่มีเศษไม้เหลือใช้ที่มีขนาดพอเหมาะที่จะนำมาสร้างเป็นรางหมากขุมได้ตามขนาดที่ต้องการก็สามารถทำได้แล้ว โดยวันนี้มีขั้นตอนการทำรางหมากขุมแบบง่ายๆ มาฝาก เริ่มจากรางหมากขุมต้องมีรูปร่างลักษณะคล้ายเรือพายยาว ขนาดมาตรฐานคือยาวประมาณ 100 เซนติเมตร กว้างประมาณ 20 เซนติเมตร ทำจากท่อนไม้ผ่าซีกนิยมไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้หลุมพอ ไม้ตะเคียน หรือไม้ฉำฉา เป็นต้น

ขั้นตอนการทำ เมื่อได้ท่อนไม้มีความยาวตามที่ต้องการแล้วให้แบ่งออกเป็นสองซีกเพื่อขึ้นรูปให้เป็นลักษณคล้ายเรือท้องแบน โดยทั่วไปไม้ 1 ท่อนสามารถทำรางได้ 2 ราง จากนั้นนำมาวัดระยะเพื่อแบ่งพื้นที่การสร้างหลุมโดยจะมีหลุมหรือขุม 2 ประเภท คือ หลุมเล็กมี 14 หลุมแบ่งข้างละ 7 หลุม ขณะที่หัวและท้ายเรือเป็นหลุมใหญ่รวม 2 หลุม

การทำรางหมากขุมนั้น สำคัญที่สุดอยู่ที่การวางโครงร่างให้มีความเหมาะสมและสวยงามตามขนาดของไม้ที่นำมาทำราง โดยหลุมทุกหลุมต้องเท่ากันทั้งขนาดและระยะระหว่างพื้นที่หลุม ซึ่งขั้นตอนนี้อาจต้องใช้ดินสอร่างหรือวงกลมเป็นแบบพิมพ์ไว้ก่อน เมื่อได้สัดส่วนที่เหมาะสมแล้วก็ลงมือเจาะโดยใช้สิ่วกับค้อนตอกสกัดเนื้อไม้ออกให้เป็นหลุม ขุดเรียงไปตามความยาวของรางทั้งสองด้านจนครบ

เมื่อขั้นตอนการขุดหลุมเรียบร้อย ก็เข้าสู่การใช้กระดาษทรายขัดถูให้ไม้เรียบจนเกลี้ยงเกลาเป็นมัน ซึ่งขั้นตอนนี้ขึ้นอยู่ที่การเลือกใช้ไม้เพราะลวดลายของเนื้อไม้แต่ละประเภทจะแตกต่างกันทำให้รางหมากขุมทุกชิ้นจะปรากฏความสวยงามของลายไม้ที่ต่างกันออกไป

ภาพถ่ายภูมิปัญญาท้องถิ่น